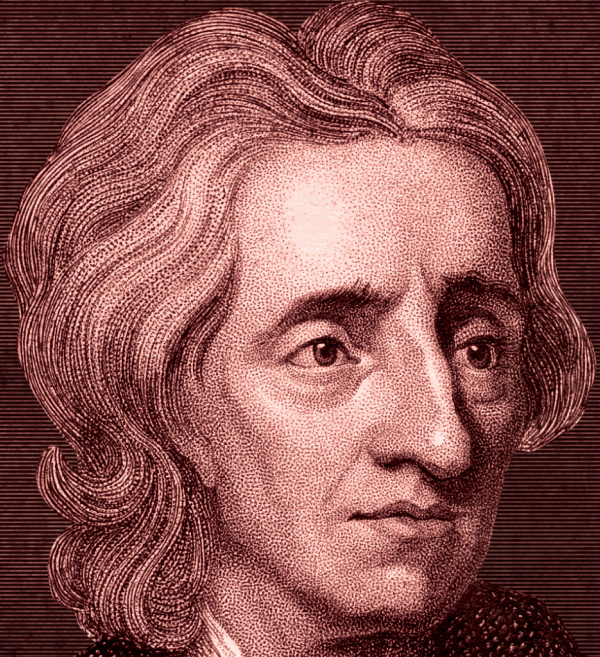


LOCKE

JOHN

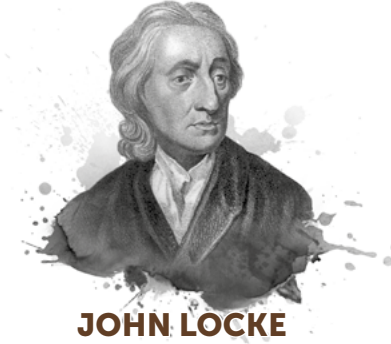
YÖNETİM ÜZERİNE
BİRİNCİ İNCELEME



Çeviren
Fahri
Bakırcı

5. BASKI





John Locke

Yönetim Üzerine Birinci İnceleme

Bay Robert Filmer ve Yandaşlarının

Yanlış İlke ve Temellerinin Keşfi ve Yıkılışı

First Treatise of Government: An Essay Concerning the False Principles and Foundation of Sir Robert Filmer and His Followers are Detected and Overthrown (1680)

Çeviren: Prof. Dr. Fahri Bakırcı

Serbest Kitaplar: 36

ISBN 13: 978-625-99421-7-9

Copyright © Fahri Bakırcı, 2007 (Türkçe çeviri)

5. Baskı: Nisan 2024

1-4. Baskılar: 2007-2019 (Kırlangıç Yayınevi)

Kapak Tasarımı: Furkan Şener (furkansener.com)

Sayfa Tasarımı: Serbest Kitaplar

Baskı: Meteksan Matbaacılık ve Teknik San.Tic. A.Ş.

Adres: Beytepe Köyü Yolu No:3 Bilkent, Çankaya, Ankara

Telefon: (312) 266 44 10 • Sertifika No: 46519

Locke, 1632'de Bristol yakınlarında, koyu Püriten bir noterin oğlu olarak doğmuştur. Westminster School ve Oxford'daki Christ Church kurumlarında felsefe ve tıp alanlarında eğitim alan Locke, çeşitli devlet görevlerinde bulunmuştur. 1688 Şanlı Devrimi öncesi bir süre Hollanda'da sürgünde yaşayıp Devrim sonrası ülkesine dönebilmiştir. Pedagoji, epistemoloji ve siyaset felsefesi alanındaki eserlerini bu dönemden sonra vermiştir.

İngiliz emprizminin ilk büyük düşünürü olarak kabul edilen John Locke aynı zamanda İspanyol Altın Çağı düşünürlerince başlatılan ve Hobbes ile sistematik hâle bürünen "toplum sözleşmesi" teorisi zincirinin Rousseau'dan önce gelen ikinci büyük halkasıdır. Locke'un diğer toplum sözleşmecileriyle arasındaki farkı belirleyen şey onun devlete karşı takındığı liberal tutumdur.

Bir Aydınlanma Çağı düşünürü olarak kabul edilen Locke, Kıta Avrupası Aydınlanma geleneğinden farklı istikamette gelişen Anglo-Sakson dünyanın Aydınlanma tarihinin başlıca figürlerindedir. Locke'un bilgi felsefesi ve siyaset felsefesine yaptığı katkılar ve bunlarla etkilediği isimler dünya siyasi ve entelektüel tarihi açısından oldukça önemlidir. Aydınlanma Çağı'nın Fransız düşünürleri Voltaire ve Rousseau'nun yanı sıra İskoç Aydınlanmacılarının hemen tamamı ve Amerikan Devrimi'nde başrol oynayan isimler üzerinde Locke'un etkisi büyüktür.

Hiç evlenmemiş ve hiç çocuk sahibi olmamış olan Locke, 1704 yılında Essex yakınlarında ölmüştür.



İÇİNDEKİLER

1	Giriş	17
2	Ataerkil (Paternal) İktidar ve Krallık İktidarı Üzerine	23
3	Adem'in Yaratılıştan Gelen Egemenlik Hakkı Üzerine	35
4	Adem'in Başılamayla Gelen Egemenlik Hakkı Üzerine Tekvin, Birinci Bölüm, 28. Ayet	43
5	Adem'in, Havva'nın Tabiyetinden Kaynaklanan Egemenlik Hakkı Üzerine	69
6	Adem'in Babalıktan Kaynaklanan Egemenlik Hakkı Üzerine	77
7	Egemenliğin Kaynağı olarak Babalık ve Mülkiyet (Birlikte) Üzerine	107
8	Adem'in Egemen Monarşik İktidarının Aktarılması Üzerine	115
9	Adem'den Miras Yoluyla Kalan Monarşi Üzerine	119
10	Adem'in Monarşik İktidarının Varisi Üzerine	143
11	Varis Kimdir?	147



ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

JOHAN LOCKE'UN SİVİL TOPLUM VE YÖNETİM ÜZERİNE yazmış olduğu temel kitabının adı *Yönetim Üzerine İki Deneme*'dir (*Two Treatises of Government*). Adından da anlaşılacağı gibi, Kitap iki ayrı incelemeden oluşmaktadır ve her incelemenin ayrı bir başlığı bulunmaktadır. Birinci incelemenin başlığı *Bay Robert Filmer ve Yandaşlarının Yanlış İlke ve Temellerinin Keşfi ve Yıkılışı*'dır (*The False Principles and Foundation of Sir Robert Filmer and His Followers are Detected and Overthrown*). İkinci incelemenin başlığı *Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*'dir (*An Essay Concerning the True Original, Extent, and End of Civil Government*).

İkinci İnceleme, Locke'un sivil-siyasal toplumunun oluşumunu içeren ve dolayısıyla topluma, devlete, hükümete, yönetime ilişkin düşüncelerinin yer aldığı temel kaynaktır. Siyasal düşünceler tarihi ile ilgili literatüre baktığımızda daha çok *İkinci İnceleme*'ye gönderi yapıldığı, *Birinci İnceleme* ile ilgili olarak son derece yüzeysel bilgiler verildiği görülmektedir. Bu nedenle, çoğu kişinin *Birinci*

İnceleme ile ilgili bilgisinin incelemenin geneliyle sınırlı olduğu ve *Birinci İnceleme*'nin en azından *İkinci İnceleme* ile karşılaştırıldığında daha az okunduğu sonucu çıkarılabilir. Ancak bu, *Birinci İnceleme*'nin önemsiz bir eser olduğu anlamına gelmez. Aslında *Birinci İnceleme* ve *İkinci İnceleme* birbirinin tamamlayıcısıdır. Birinci incelemedeki düşünceler özümsemmeden ikinci incelemeden sağlıklı sonuçlar üretmek güç görünmektedir. *Birinci İnceleme* sadece *İkinci İnceleme*'nin anlaşılması bakımından değil ama aynı zamanda tüm iktidar ilişkilerinin kökenini anlamak bakımından da büyük önem taşımaktadır. Locke bu eserinde, aile içi iktidar ilişkilerinden başlayarak toplumdaki iktidar ilişkilerini değişik açılardan incelemekte ve siyasal iktidarı insanların anlaşması üzerine dayandırabilmek için, siyasal iktidarın varsayılan diğer temellerini yıkmaktadır. Siyasal iktidarın kökeninin babalık iktidarı ya da Kutsal Kitap olamayacağını ikna edici biçimde ortaya koyabilmek için bu iktidarın kökeninin Kutsal Kitaptan türetmeye çalışan Robert Filmer'le polemige girmekte ve Filmer'in düşüncelerini çürütmektedir. Locke'un Filmer'le bu polemige girmesinin asıl nedeni, siyasal iktidarın, Kutsal Kitapta herhangi bir dayanağının olmadığını ortaya koymaktır. Locke, Filmer'i yanıtlarken Kutsal Kitapta siyasal iktidarın dayanağı olarak yorumlanabilecek kanıtları çürütmekte ve Kutsal Kitapta siyasal iktidara dayanak bulunabileceğini savunanların iddialarını temelsiz bırakmaktadır. Siyasal iktidarın temelsiz kalmasıyla birlikte, bu iktidara Kutsal Kitap dışında meşru bir temel aramak zorunlu hale gelmektedir. İşte Locke *İkinci İnceleme*'de temelsiz olduğunu ispatladığı siyasal iktidara meşru bir temel kazandırmaktadır. İnsanların uzlaşmasına dayanan bu temel toplum sözleşmesidir. Bu nedenle *Birinci İnceleme*'ye temelin te-

mizlenmesi, *İkinci İnceleme*'ye siyasal iktidarın sözleşme temeli üzerine kurulması olarak bakılabilir.

Son olarak şunu belirtmekte yarar vardır ki, Locke'un bu eseri, çevrilmesi son derece güç bir eserdir. Bunun birinci nedeni metnin felsefi bir metin olmasıdır. İkinci olarak metnin Kutsal Kitap metinlerine gönderide bulunmuş olması ve tüm kutsal kitap metnlerinin herkes tarafından biliniyor olduğu varsayımı, metnin anlaşılmasını engelleyen bir başka nedendir. Bu nedenle, çeviride, olanaklı olduğunca Kutsal Kitap'ta gönderi yapılan öyküler dipnotlarda aktarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü olarak Locke gibi, dilini son derece ustaca kullanan birinin kullandığı söz sanatları; yaptığı ince alaylar çeviriyi bir kat daha güçleştirmiştir. Bütün bu sorunlara ve her çeviride rastlanabilecek diğer sorunlara rağmen, metnin özüne bağlı kalınarak anlaşılabilir bir çeviri metni oluşturulmaya çalışılmıştır.



YAZARIN ÖNSÖZÜ

Okuyucu;

Burada yönetim üzerine bir söylevin başlangıcına ve sonuna sahipsin; bu ikisinin arasını doldurmuş olması gereken ve sayıca bunlardan daha fazla olan diğer kağıtların başına ne geldiğini ise anlatma zahmetine girmeye değmez. Diliyorum ki mevcut kalan bu kağıtlar, büyük kurucumuz, halihazırdaki kralımız *William*'ın tahtını kanıtlamada; onun yetkilerini, tüm yönetim biçimleri içinde tek meşru yönetim biçimi olan “yönetilenlerin rızası” üzerine kurarak sağlamlaştırmada –ki *William* bu yönetim biçimine *Hıristiyan Alemindeki* diğer herhangi bir prensten daha açık ve daha tümüyle sahiptir– ve İngiliz Halkının, adalete ve doğal haklara olan tutkusunun ve bunları korumadaki kararlılığının, ulusu kölelik ve yıkımın eşiğinden kurtardığını dünyaya kanıtlamada yeterli olsun. Eğer bu kağıtlarda benim kendimle övündüğüme ilişkin kanıt bulunabilirse, kaybolan kağıtlar büyük bir kayıp olmayacaktır ve okuyucu bunlar olmadan kalan kağıtlarla yetinebilir. Çünkü acılarımı yinelemek ve yanıtlarımın eksik kalan bölümünü, onun

hayret verici sisteminin pek çok dalında karşılaşılabilecek döngüler ve belirsizlikler arasından yeniden Bay Robert'i izleyerek doldurmak için ne zamanım ne de niyetim olduğunu düşünüyorum. Kral ve ulusun bütünü, onun hipotezini öylesine tümüyle çürütmüş bulunmaktadır ki, zannedirim bundan sonra hiç kimse ortak güvenliğimize karşı görünmeye ya da yeniden köleliğin ya da popüler kılığa bürünmüş ve iyi zamanlanmış çelişkilerle aldatılacak zayıflıkların savunucusu olmaya cesaret edemeyecektir. Çünkü eğer birileri, burada dokunulmamış bölümlerine ilişkin olarak Bay Robert'in kuşkulu ifadelerini süslü söylemlerinden soyma ve sözlerini doğrudan, pozitif, akla uygun önermelere indirgeme ve ardından onları birbirleriyle karşılaştırma zahmetine katlanırsa, kulağa hoş gelen *İngilizce*'de, hiçbir zaman bu kadar düşüncesiz saçmalığın bir araya getirilmediğine çabucak ikna olacaktır. Bu kişi eğer Bay Robert'in çalışmalarının tümünü incelemeyi zahmete değer görmezse bırakalım gaspı incelediği bölüm üzerine bir deney yapsın ve bırakalım bütün yeteneklerini kullanarak Bay Robert'i sağduyu ile ve kendi kendisi ile akla uygun ve tutarlı hale getirmeye çalışsın. Bir minberi olmamakla birlikte doktrini kamusal olarak sahiplenilmiş ve görüşünü zamanların geçerli Tanrısallığı haline getirmiş bir beyefendi hakkında, çoktan beridir varolan eski görüşüne son yılların görüşüyle yanıt verirken bu kadar dobra konuşmamam gerekir. *İngiliz* bir saray adamından daha iyi bir yazarları olmamasına rağmen öğretmenlik görevini üstlenerek diğer insanları çok tehlikeli yönlere yönlendirmiş olan kişiler, ya insanların dayandıkları zayıf ve sürdürülemez temellerden desteklerini çeksınler diye körü körüne peşinden gittikleri bu patriarklarının otoritesinin ne olduğunu açıkça göstermelidirler ya da İncil uğruna vazettikleri ilkeleri meşru-

laştırmalıdır. Benim Bay Robert'e karşı yazmamam ve Bay Robert'in hatalarını, çelişkilerini ve (Bay Robert'in çok fazla övünç duyduğu ve tümüyle onlar üzerine dayandığını iddia ettiği) Kutsal Kitaptaki kanıtların eksikliğini gösterme zahmetine katlanmamam için, aramızda, beni ölü bir muhalife karşı yazma ayıbından kurtaracak, onun kitaplarını göklere çıkararak ve onun görüşünü benimsemiş insanlardan kimse olmamıştır. Onlar bu konuda öylesine gayretli olmuşlardır ki, herhangi bir hata yapmış olsaydım, beni sağ bırakacaklarını bekleyemezdim. Dilerdim ki onların doğru ve kamusal yanlışlar yaptıkları yerlerde bu yanlışları düzeltmeye hazır olsunlar ve bunun meşru değerinin şu düşünüşe göre oluşmasına izin versinler: prene ve halka, yönetime ilişkin yanlış kavramlar geliştirmekten daha büyük bir kötülük yapılamaz; böylece en azından insanlar her zaman "*Kilise Kürsüsü*"nden şikayet etmeye neden bulamayabilirler. Eğer gerçekten doğrularla ilgilenen birileri benim hipotezimin çürütülmesi işini üstlenirse, adaletli biçimde ikna edilmem halinde, hatalarımdan döneceğime ya da onun sorularına yanıt vereceğime söz veriyorum. Ancak bu kişinin iki şeyi hatırlaması gerekir:

İlk olarak söylevimin şurasındaki ve burasındaki bazı ifadeler ya da küçük, önemsiz ayrıntılar üzerinde bahane aramak Kitabıma bir yanıt değildir.

İkinci olarak kendimi her zaman için, konu hakkında, vicdananen, vicdani ilkelere bağlı görünen birini tatminle yükümlü saymama rağmen ve bu kişinin kendi vicdani ilkelerinin meşru zeminini gösterecek olması halinde bile argümanlarımdan dolayı küfür yememeliyim, bu küfürler tarafımdan dikkate alınmayacaktır.

Burada okuyucuya şunlardan başka bildireceğim daha

fazla bir şey yoktur: A (Author) harfi Yazarımız için kullanılmıştır*. O (Observations) harfi Filmer'in *Hobbes, Milton ve Diğerleri Üzerinde Gözlemler* kitabını ifade etmektedir.** Tek başına sayfa numaralarının verildiği durumlarda, sayfa numarası verilen eser Filmer'in 1680 yılında basılan *Patriarcha*'sıdır.



GİRİŞ

1. Kölelik, insanın öylesine kötü ve alçaltıcı bir durumu ve Ulusumuzun cömert karakterine ve cesaretine öylesine taban tabana zıttır ki, bırakınız bir İngiliz Asilzadesini, sıradan bir İngiliz'in bile köleliği savunduğu düşünülemez. Aslında sayın Robert Filmer'in *Patriarcha*'sını, tıpkı onun gibi başka bir zeka ürünü olan, bütün insanların sadece köle olduğunu ve öyle olması gerektiğini ikna etmeye çalışan, *Neron'un Kahramanlıklarını** da yazmış olan kişinin yazdığı başka herhangi bir deneme gibi, ciddiyetle yazılmaya çalışılmış bir deneme olmaktan çok, başlığın ve önsözün; kitabın kapağındaki resmin ve arkasından gelen övgünün, beni yazarın ve yayıncının her ikisinin de ciddiyet içinde olduğuna inandıramamış olduğu bir deneme olarak almış olmalıydım. Dolayısıyla bu kitabı dışarıdan yaptığı gürültü nedeniyle yarattığı tüm beklentilerle birlikte elim aldım ve baştan sona bütün dikkatimle okudum. Ancak

* A harfi Yazarımız biçiminde çevrilmiştir.

** Çeviride *Gözlemler* biçiminde kısaltılmıştır.

* *Encomium of Nero*

son derece şaşırarak, kendime, insanoğlu için zincirler getiren bu denemede, becerileri ve işleri bir toz bulutu yaratmak ve insanları köreltmek, belki de insanları yanlış yönlendirmek isteyenler için daha yararlı olabilecek kumdan yapılmış bir halattan başka bir şey bulamadığımı; gerçekte gözlerini açık tutan ve bir o kadar da algılaması olduğundan törpülemek ve cilalamak için ne kadar özen göstermiş olursa olsun, bu zincirlerin kötü giysiler olduğundan başka bir şey düşünemeyen insanları kölelik bağları içine çekebilecek herhangi bir güç göremediğimi itiraf etmekten başka şey yapamadım.

2. Herhangi biri, mutlak iktidarın büyük savunucusu ve kendisine tapanların idolü olan bu adam hakkında bu kadar özgürce konuşmamdan dolayı aşırı bir özgürlük kullandığımı düşünürse, sayın Robert'in kitabını okuduktan sonra, yasaların izin vermesine rağmen artık kendisini özgür bir adam olarak düşünemeyecek olan bu kişiye (bana, ç.n.), bir kerecik bu küçük izni vermesi için yalvarıyorum ve oldukça uzun süre uykuda kalan bu denemenin kaderi konusunda benden daha deneyimli olan birine, dünyada ortaya çıktığında, argümanlarının gücüyle bütün özgürlükleri dışladığının ve bu andan itibaren Yazarımızın kısa modelinin dağdaki örnekler* ve siyasetin gelecekteki tam standardı

* "Dağdaki örnekler" ibaresi *Eski Ahit'in Çıkış* Kitabının, 25. bölümünün 40. ayetinde geçmektedir. Sözkonusu ayet şöyledir: "Bak ve dağda sana gösterilen örneklerine göre yap." Aynı ibare *Yeni Ahit'in İbrani'lere* Kitabının 8. bölümünün beşinci ayetine de buradan aktarılmıştır. Sözkonusu beşinci ayet şöyledir: "çadırı yapmak üzere iken Musa'ya Tanrı tarafından ihtar olunduğu gibi, bunlar semaviyatın örneğine ve gölgesine hizmet ediyorlar; çünkü diyor: Bak her şeyi dağda sana gösterilen örneklerine göre yapacaksın." Locke burada, Filmer'in modelinin Eski ve Yeni Ahitte belirtilen Tanrı tarafından gönderilmiş

olacağına vahiy edilmemiş olması halinde bunu yapmanın hata olmadığını biliyorum. Filmer'in sistemi, küçük bir alana sıkışır ve bu alan da aşağıdakinden ibarettir:

"Bütün yönetimler mutlak monarşidir."

Bu önermenin üzerine inşa edildiği temel ise şudur:

"Hiçbir insan özgür doğmaz."

3. Bu son çağda, aramızda, prenslerin mutlak iktidara ilişkin Tanrısal bir hakka sahip olduklarını ve prenslerin varlık nedeni olan ve yönetmelerine olanak tanıyan yasalar ile otoritelerinin hangi koşullara bağlı kılınacağına prenslerin iradesine bırakılması gerektiğini; prenslerin yasalara uyma yükümlülüğünün resmi sözler verilmesi ve yeminler yapılması yoluyla hiçbir zaman onaylanmamış olduğu görüşünü savunarak prenslere dalkavukluk yapan bir insan kuşağı türemiş bulunmaktadır. Bu kişiler, bu görüşe yol açabilmek için insanoğlunun doğal özgürlüğe ilişkin bir hakkı olduğunu inkar etmektedirler. Bu yolla, kendilerini olduğu kadar bütün uyrukları da sadece tiranlığın en üst düzeydeki sefaletine ve baskısına maruz bırakmamakta, ama aynı zamanda, hakları belirsiz hale getirmekte ve prenslerin tahtlarını sallamaktadırlar (Çünkü bu adamların sistemine göre, prenslerin de biri dışında tümü, köle olarak doğarlar ve Tanrısal hak nedeniyle, Adem'in meşru varisine tabidirler.): Bu adamlar, sanki, kendi duruşlarına

örneklerden oluşmadığını göstermeye çalışmaktadır. Tanrı Musa'ya dünyevi işlerle ilgili talimatlar verirken, dağdaki örneklerden esinlenmesini salık vermektedir. Diğer bir anlatımla Tanrı hem vahiy yoluyla seslenmekte ve hem de fiziksel örnekler vermektedir. Locke Filmer'in modelinin bu fiziksel örneklerden biri olamayacağını söylemektedir, çünkü modelin "dağdaki örnekler"den olması için bu konuda bir vahiy zorunludur ve bu yönde bir vahiy bulunmamaktadır.

hizmet etsin diye bütün yönetimlere karşı savaş açma ve insan toplumunun temellerini yıkma planı yapmışlardır.

4. Bize, hepimizin köle olarak doğduğunu ve böyle devam etmek zorunda olduğumuzu, bunun bir çaresi bulunmadığını; yaşam ve köleliğin her ikisine birlikte girdiğimizi ve bunlardan birini terk etmediğimiz sürece diğerini asla terk edemeyeceğimizi söylediklerinde yine de onların bu boş sözlerine inanmak zorunda mıyız? Şuna eminim ki Kutsal Kitap ya da akıl, Tanrısal doğrunun sesine rağmen, herhangi bir yerde, Tanrısal otoritenin bizi başkalarının sınırsız iradesine tabi kıldığına ilişkin herhangi bir şey söylememektedir. İnsanoğlunun takdire şayan ve bu son çağa kadar öğrenmek için yeterli zekaya sahip olmadığı bir durum! Çünkü, Bay Robert Filmer karşıt görüşün yeniliğini suçlar gibi görünmesine rağmen (*Patriarşi* s. 3) şuna inanıyorum ki, onun için, monarşinin “*Jure Divino*” (*Tanrısal Hak*) olduğunun ileri sürülmüş olduğu bu çağ ve bu ülkeden başka, dünyanın herhangi bir başka ülkesini ya da çağını bulmak son derece güç olacaktır. Ayrıca Filmer şunu itiraf eder ki (*Patriarşi* s. 4), “*kralların haklarını birçok bakımdan cesurca savunmuş olan Heyward, Blackwood, Barclay ve diğerleri, hiçbir zaman, insanoğlunun doğal özgürlüğü ve eşitliğinin kabulünü onaylamak dışında bir düşüncede olmamışlardır.*”

5. Bu görüşün ilk olarak kim tarafından ortaya atıldığını ve aramıza moda olarak sokulduğunu; ne tür üzücü sonuçların doğmasına neden olduğunu ilgilenmeleri için tarihçilere ya da derlenmeleri için Sibthorp ve Manwering*’in

* Locke burada kralların ayrıcalıklarını yücelten Robert Sibthorp (*Of Apostolique Obedience*) ile Roger Manwering (*Religion and Allegi-*

çağdaşlarına bırakıyorum. Benim şimdiki işim, sadece, bu argümanı en uç noktasına götürmesine izin verilen ve bu argümanı mükemmelleştirdiği varsayılan Bay Robert Filmer’in bu argümanın içinde ne söylediğini incelemektir. Çünkü, Sarayda bir Fransız kadar modaya uyabilen herhangi biri, siyasetin şu kısa sistemini ondan öğrenmiş bulunmaktadır ve halen de kullanır: “*İnsanlar özgür doğmadır ve dolayısıyla hiç bir zaman yönetenleri ya da yönetim biçimlerini seçme özgürlüğüne sahip olamamışlardır. Prenslar iktidarlarına mutlak biçimde ve Tanrısal bir hakla sahiptirler, çünkü köleler hiçbir zaman anlaşma yapma ya da uzlaşma hakkına sahip olmamışlardır. Adem mutlak bir monarktı ve bütün prensler Adem’den beri mutlak monarklardır.*”

ance) adlı papazların meşhur vaazlarını kastetmektedir.